

DOMENIUL FUNCJAR AL MĂNĂSTIRII DEALU

STELIAN NEAMȚU

Îndeobște, mănăstirile sînt așezate în locurile cele mai pitorești, dar, în același timp, greu atacabile din cauza așezării lor. Așezată pe coasta unui deal, de unde îi vine și numele, mănăstirea Dealu putea — alături de alte mănăstiri așezate în cîmpie și în regiunea deluroasă — cu Snagovul, Comana, Glavacioc, Cernica și altele — să constituie un sistem de apărare, demn de luat în seamă în fața năvălirilor otomane, devenite tot mai posibile începînd cu secolul al XVI-lea ¹.

Cînd anume a fost întemeiată mănăstirea Dealu, nu se cunoaște cu exactitate. Primul document care vorbește despre ea datează din 17 noiembrie 1431 și a emanat din cancelaria lui Alexandru Aldea Voievod. Documentul spune că Alexandru Aldea dă un hrisov mănăstirii Dealu care are hramul Sfîntului Nicolae, prin care dăruiește mănăstirii satele Alexeni, sau Alexeni și Razvad, ca să fie „veșnică pomenire sfînt răposatului părinte al domniei mele Mircea voievod și apoi domniei mele” ². Cu alte cuvinte, în anul 1431, mănăstirea Dealu exista deja, ceea ce înseamnă că ea a fost ridicată ceva mai devreme, poate în ultimele două decenii ale secolului XIV, deci în vremea lui Mircea cel Bătrîn.

Cu vremea, mănăstirea capătă o importanță tot mai mare, ca urmare a așezării sale în apropierea Tîrgoviștei, dar și datorită faptului că ea putea oricînd să edăpostească pe domn pentru o perioadă de timp, în caz de primejdie. Poate că și acest rol strategic pe care îl avea mănăstirea să-l fi determinat pe Radu cel Mare să înceapă refacerea ei la 26 august 1499 ³. Lucrările de restaurare au luat sfîrșit la 4 decembrie 1501 ⁴; biserica a fost însă zugrăvită mai tîrziu, în vremea lui Neagoe Basarab, iar pictarea ei a fost încredințată lui Dobromir, Jitian și Stanciu ⁵.

1. D. Pleșia, Mănăstirea Dealu — necropolă domnească și ceva despre frămîntările interne din Țara Românească în veacul al XVI-lea, în „Acta Valachica”, 1972 p. 142.

2. Documente privind istoria României, XVI, I, B, p. 91.

3. C. Bălan, Le monastire de Dealu, Ed. Meridiane, Buc. 1963, p. 7. C. Nițescu,

4. N. Iorga, Inscripții, I, p. 97.

5. C. Bălan, op. cit. p. 9.

Restaurarea lui Radu cel Mare, moșiile primite de la domn și particulari, precum și așezarea sa în imediata apropiere a capitalei, au făcut din mănăstirea Dealu una dintre cele mai de văză mănăstiri din țară. Spre sfârșitul secolului al XVI-lea, mănăstirea a avut însă de suferit de pe urma atacurilor turcești îndreptate împotriva Țării Românești, condusă de Mihai Viteazul. De asemenea, mănăstirea a avut de suferit la sfârșitul anului 1610, de pe urma invaziei trupelor transilvănene conduse de Gabriel Bathory⁶. Distrugerea mănăstirii explică gestul lui Radu Mihnea din 22 ianuarie 1613, prin care acesta scutește satul Popșa de lângă Tîrgoviște de toate dările ca să lucreze pentru mănăstirea Dealu, a cărei biserică și chilii sînt stricate de păgîni⁷. Tot Radu Mihnea, în 10 iulie 1614, hotărăște ca egumenii mănăstirii Dealu să nu fie aduși din alte mănăstiri sau din alte țări, ci să fie aleși din călugării acestei mănăstiri.

Se pare însă, că după Radu Mihnea, ceilalți voievozi nu s-au mai interesat îndeaproape de soarta mănăstirii Dealu, căci numai așa se explică de ce a fost închinată la 14 februarie 1630 de Leon Tomșa ca metoh la mănăstirea Ivron de la muntele Athos⁸. Faptul că era ctitorie domnească l-a determinat însă, pe Matei Basarab să nu o lase mult timp metoh al Ivronului, astfel că în 1639 mănăstirea este repusă în drepturile ei, adică de sine stătătoare⁹. Mănăstirea a mai avut însă de suferit și în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu, cînd în anul 1691 armatele austriece, conduse de generalul Heissler, au pătruns în interiorul ei¹⁰. În anul 1713 mănăstirea a fost renovată, pentru ca în anul 1738 să fie din nou devastată¹¹. Cu toate acestea, mănăstirea și-a recăpătat de fiecare dată strălucirea și poate tocmai acest lucru să-l fi determinat pe Scarlat Drugănescu, fost mare șătrar, să închine ca metoh mănăstirii, cu tot avutul ei mișcător și nemișcător, biserica cu hramul „Adormirea preasfintei născătoare de Dumnezeu și pururea fecioara Maria” din Tîrgoviște, pe care o are de la moșii și strămoșii săi, cu o singură condiție și anume ca egumenul Ecnatie și cei ce-l vor urma să aibă grijă ca biserica să fie menținută în stare bună¹².

Prin așezarea sa, cit și prin importanța pe care a avut-o, mănăstirea a fost aleasă ca loc de veci de o serie de domni sau rude apropiate de aceștia. Astfel, în pronaosul mănăstirii Dealu sînt înmormîntați Vladislav al II-lea (1456), Radu cel Mare (sfîrșitul lui martie 1508), ju-

6. Ibidem, p. 10.

7. G. Potra, Tezaurul documentar al județului Dimbovița (1418—1800), Tîrgoviște, 1972, p. 139.

8. Ibidem, p. 159.

9. C. Bălan, op. cit. p. 10.

10. Ibidem.

11. Ibidem, p. 11.

12. G. Potra, op. cit. p. 957.

pîneasa Caplea, fratele lor Vlăduț voievod, Radu vodă Bădică și Pătrașcu cel Bun ¹³. Mai tîrziu, în anul 1603, prin grija lui Radu Buzescu cluce-rul, capul vajnicului luptător pentru libertate și independență națională, Mihai Viteazul, adus de la Cîmpia Turzii de Turturea paharnicul este depus în mijlocul pronaosului și, ca o ironie a istoriei, alături de Mihai Viteazul este înmormîntat și Mihai Mevilă, fiul lui Simion, cel care la sfîrșitul secolului al XVI-lea îi uzurpa tronul Țării Românești ¹⁴.

DOMENIUL FUNCJAR

Ca orice mare proprietar feudal, mănăstirea Dealu a fost înze-strată de la întemeiere cu numeroase moșii, vii, păduri, munți, dealuri, iazuri, mori și altele. Atestată pentru prima dată în anul 1431, mănăs-tirea primește în dar de la Alexandru Aldea două sate : Alexani pe Ia-lomița și Răzvad de lingă mănăstire ¹⁵. Bineînțeles că, la acea dată, mănăstirea avea și alte moșii, dar lipsa documentelor care să vorbească despre ea ne determină să întocmim domeniul funciar pe baza docu-mentelor emise ulterior pe seama ei.

Astfel la 28 martie 1451, Vladislav Voievod dă un hrisov mănăs-tirii în care se arată că satele Jugurenii de Jos, Cereșani și Măicănești sînt ale mănăstirii pentru că așa a lăsat cu limbă de moarte, Radu, ne-potul lui Rascal, proprietarul moșiiilor mai sus amintite ¹⁶.

Mai tîrziu, la 27 decembrie 1511 Vlad cel Tînăr întărește mănăs-tirii Dealu, satul Beiești, dăruit de Caplea, soția lui Staico Voievod, împreună cu moara pe care o avea în acel sat ¹⁷. Trei ani mai tîrziu, la 13 decembrie 1514, Neagoe Basarab întărește mănăstirii Dealu — care a fost ridicată din temelie de Radu cel Mare — ocinele ei. Astfel, „începînd hotarul mai sus de Schei mai în jos... Ialomița drept la Obră-jie... și Tur.. între Pisc, iar din hotar pînă în Porumbul și din Porum-bul pînă în drumul Dîrstorului, iar de acolo pe drum în jos, pînă la drumul Spătenilor pînă la fîntîna lui Voicu ce este mai sus de Drăgoiești și cu hotarul mai sus de Plaiu ¹⁸”.

La 26 iunie 1588 în posesia mănăstirii nitră satul Pătrăsești, dă-ruit de doamna Anca, soția lui Vlăduț voievod, pe care îl cumpărase de la Lăudat cu 9.000 de așpri ¹⁹. Moșiile mănăstirii sînt enumerate în 2 documente emise din cancelaria lui Radu Mihnea din 15 iunie 1612 și 10 iulie 1614, care dau și numele donatarilor ²⁰. Astfel, satele : Popșa,

13. D. Pleșia, op. cit. p. 143.

14. Ibidem.

15. D.I.R. XVI. I, B, p. 91.

16. Ibidem, p. 118.

17. Ibidem, p. 74.

18. Ibidem, p. 103.

19. Ibidem, XVI, V, p. 370.

20. Ibidem, XVII, II, B. p. 85, 298.

Solomanul, Viorăști, Călugărenii, tot dealul Răzvadului, satul Drugănești, au fost donate de ctitori, adică de Radu cel Mare și soția sa Cătălina.

Satele Didriul, Fundenii, părți din Stroești, Călinești și Bercianii au fost dăruite de Neagoe Basarab și de Radu de la Afumați. Satul Băjești a fost donat mănăstirii Dealu de jupineasa Caplea, sora lui Radu cel Mare, iar satele Bercianii și Jigălia, ambele din județul Ialomița, au fost donate de Vladislav al III-lea (1523—1524).

Dacă la aceste sate adăugăm pe cele amintite anterior, adică Alexeeni, Răzvad, Jugurenii de Jos, Cereșani, Măicănești, Scheiul, Obrăjia, Piscul, Porumbul, Drăgoiești, Beiești și Pătrășești, avem lista aproape întreagă a moșiilor pe care mănăstirea Dealu le avea în secolul al XVII-lea.

Viile. Mănăstirea, după cum reiese din documentele emise pe seama ei, era proprietara a numeroase terenuri cultivate cu vii. Viile mănăstirii erau donate sau cumpărate. Mănăstirea avea vii în dealul Alexeeni sau Alexeenilor, Solomanului, Răzloazelor, Glodeni, Răzvad, Ocnîța, Voievozilor, Sașilor și în dealul Mărunțișu, din județul Saac.

Astfel, în satul Alexeeni, pe Ialomița, mănăstirea Dealu avea vie. Despre această vie a mănăstirii ne vorbește un document emis din cancelaria lui Alexandru Ilieș, la 10 iunie 1629, în care se arată că domnul întărește mănăstirii satul Alexeeni cu viile, dăruit încă din 1431 ²¹. Același domnitor întărește mănăstirii Dealu via din satul Popșa.

La 28 ianuarie 1632, Leon Tomșa întărește mănăstirii Dealu via din dealul Solomanului, împreună cu vinăriciul domnesc ²². Viile mănăstirii cresc nu numai prin danii, dar și prin cumpărări. Așa, de exemplu, egumenul mănăstirii Dealu, Ioasaf, cumpără cu 150 de taleri c vie în dealul Răzloazelor de la Ioachim Monahul ²³. Mănăstirea avea vii, după cum reiese dintr-un hrisov dat de Grigore Ghica la 1 septembrie 1749, pe mai multe dealuri din județul Dimbovița și anume : dealul Solomanul, Glodeni și Răzvad ²⁴. La 1 septembrie 1753, Constantin Racoviță întărește mănăstirii dreptul de a strânge vinăriciul și din dealul Ocnîța, ceea ce înseamnă că avea vii și în acest deal ²⁵. În dealurile Voievozilor și Sașilor, mănăstirea avea de asemeni vii, căci numai așa se explică de ce Constantin Racoviță, la 4 octombrie 1763, acordă mănăstirii dreptul de a strânge vinăriciul și părpărul ²⁶.

Având numeroase vii, mănăstirea nu le putea întreține pe toate în bună stare ; de aceea, multe dintre ele erau lăsate în paragină. O

21. G. Potra, op. cit. p. 159.

22. Ibidem, p. 162.

23. Ibidem, p. 86.

24. Ibidem, p. 696.

25. Ibidem, p. 714.

26. Ibidem, p. 746.

astfel de vie, care se afla în capul Piscului Blagii, în gura Văii Voievod, este arendată de egumenul mănăstirii Dealu, Ignatie, lui Radu Cantacuzino, fost mare clucer, acesta obligându-se să plătească mănăstirii otaștină — 10 taleri pe an²⁷. De asemenea, la 21 martie 1769, egumenul Dealului dă voie popii Cosma din Răzvad să pună vie pe un loc al mănăstirii lăsat în paragină, în dealul Răzvadului²⁸. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, mănăstirea Dealu cumpără și alte vie. Așa, de exemplu, în 1798, cumpără cu 650 de taleri de la doctorul Silvestru Filliti, o vie în dealul Tirgoviștei, vie ce i-a rămas moștenire de la soția sa Smaranda²⁹. După cum reiese dintr-un document din 3 martie 1800, mănăstirea avea vie nu numai în județele Dîmbovița și Ialomița, ci și în județul Saac. Acest document arată că Ioan Brătășanu dă egumenului Dionisie de la mănăstirea Dealu, o vie în dealul Tirgoviștei, în schimbul unei vie pe care mănăstirea o avea în dealul Mărunțișu, județul Saac³⁰.

Pădurile. Încă de la întemeiere, mănăstirea Dealu a avut numeroase păduri. De obicei, pădurile se găseau în apropierea moșiilor (aparțineau de ele). După cum reiese din documente, mănăstirea Dealu avea trei munți împăduriți. Brăteiu, Deleanul și Văltorișul³¹. Lipsa informațiilor documentare legate de această problemă nu ne permite să spunem mai mult. Probabil însă, că mănăstirea avea și în altă parte păduri, căci moșile ei sînt în general în regiuni deluroase, iar dealurile — după cum se știe — erau în evul mediu împădurite.

Livezile. Ca orice mare stăpîn feudal, mănăstirea Dealu, pe lângă celelalte avuții pe care le avea, proseda și unele livezi de pomi fructiferi și fin. Existența unui document care se referă la această problemă ne face să credem că astfel de livezi mănăstirea avea în toate dealurile unde era posesoare de vie. Documentul care se referă la acest lucru este din 18 mai 1750 și arată că Grigore Ghica, întărește mănăstirii Dealu stăpînirea peste o livadă pe care o deținea Prohira, nora clucerului Andronache Palada, care luase livada de la mănăstirea Dealu, prin înșelăciune, ajutat fiind de episcopul Buzăului Methodie³².

Bălțile. Alături de celelalte bunuri pe care le deținea, mănăstirea posedă și bălți. Astfel, un document din 1474, emis din cancelaria lui Radu cel Frumos, arată că mănăstirea avea în stăpînire bălțile Camenița și Soltava și avea dreptul să ia zeciuiala din pește precum și gloabele ce vor fi la acele bălți³³. Despre aceleași bălți vorbește și un alt docu-

27. Ibidem, p. 755.

28. Ibidem, p. 766.

29. Ibidem, p. 920.

30. Ibidem, p. 942.

31. Ibidem, p. 741.

32. Ibidem, p. 705.

33. D.I.R. XVI, I, B, p. 151.

ment, emis mult mai târziu, la 10 iulie 1614, de Radu Mihnea³⁴. Probabil că mănăstirea avea și alte bălți, dar lipsa documentelor ne determină să nu ne putem pronunța cu certitudine.

Creșterea oilor este o altă preocupare a călugărilor de la mănăstirea Dealu. Deși informațiile despre această îndeletnicire sînt foarte sporadice, e de presupus că mănăstirea a avut numeroase turme, dacă ne gîndim că proprietățile mănăstirii se găseau îndeosebi în regiuni deluroase și că ea era proprietara a trei munți. Documentul din 17 noiembrie 1431, dat de Alexandru Aldea, arată că satele Alexeeni și Răzvad sînt scutite de vama oilor³⁵. Despre același lucru vorbește și documentul din 13 decembrie 1514, dat de Neagoe Basarab, care arată că întărește mănăstirii satele pe care le avea și le scutește de vama oilor³⁶.

Albinaritul este o altă îndeletnicire a călugărilor deleni. Acest lucru reiese din mai multe documente, în care se arată că mănăstirea Dealu avea dreptul să ia zeciuiala din stupi³⁷; de asemenea, după cum rezultă din documentele din 17 noiembrie 1431 și 13 decembrie 1514, mănăstirea Dealu era scutită de albinărit³⁸. După cum se poate observa, deși nici un document emis pe seama mănăstirii nu ne spune precis că ea avea stupi, faptul că mănăstirea era scutită de albinărit și putea lua zeciuiala din stupi, ne face să credem pe bună dreptate, că la toate moșiile care îi aparțineau, mănăstirea avea stupi.

Morile. După cum reiese din documente, mănăstirea Dealu avea numeroase mori. Prima informație pe care o deținem, în legătură cu o moară a mănăstirii Dealu, o avem dintr-un document dat la 27 decembrie 1511 de la Vlad cel Tânăr, în care se spune că întărește mănăstirii satul Beiești, împreună cu moara care exista aici³⁹. În satul Alexeeni, mănăstirea avea mai multe mori, căci documentul din 10 iunie 1629 spune că Alexandru Ilieș, întărește mănăstirii satul sus-numit, împreună cu toți ruinîinii, viile și morile⁴⁰. Un alt document, care se referă la morile mănăstirii Dealu, îl avem din anul 1630, cînd Leon Tomșa, închină mănăstirea ca meteh la iviron, cu toate satele, moșiile, vecinii, țiganii și morile⁴¹.

Privilegii și alte venituri. Fiind mare proprietar feudal, mănăstirea Dealu avea o serie de privilegii :

Vinăriciul. Documentul care vorbește pentru prima dată de mănăstirea Dealu, adică cel din 17 noiembrie 1431, arată că Alexandru

34. G. Potra, op. cit. p. 139.

35. D.I.R. XVI, I, B, p. 91.

36. Ibidem, p. 103.

37. Ibidem, p. 91.

38. Ibidem, p. 91, 103.

39. Ibidem, p. 74.

40. G. Potra, op. cit. p. 159.

41. Ibidem.

Aldea scutește satele Alexeeni și Răzvad de vinărici⁴². De asemenea, Neagoe Basarab, la 13 decembrie 1514, scutește mănăstirea Dealu de vinăriciul domnesc⁴³. Via din satul Solomanul a fost scutită de vinăriciul domnesc de Leon Tomșa, în anul 1632⁴⁴, iar documentul din 1 septembrie 1749, dat de Grigore Ghica, scutește mănăstirea de vinăriciul domnesc⁴⁵. Astfel, mănăstirea strîngea vinăriciul din Dealu, Solomanul, Glodeni și Răzvad, din zece vedre o vadră, împreună cu pîrpărul. Constantin Racoviță, la 1 septembrie 1753, întărește mănăstirii Dealu dreptul de a strînge vinăriciul și pîrpărul de la viile amintite mai sus, împreună cu dreptul de a lua otaștină de la cei care au vii pe moșia mănăstirii⁴⁶. La 4 octombrie 1763, Constantin Racoviță acordă egumenului mănăstirii Dealu, dreptul de a strînge vinăriciul și de la viile din dealurile Voievozi și Sașilor⁴⁷. În strîngerea vinăriciului și a otaștinei, mănăstirea Dealu a întîmpinat diferite greutăți, ca urmare a împotrivirii locuitorilor. Așa se explică faptul că mănăstirea a cerut ajutorul caimacamlor Țării Românești, spre a-i rezolva această situație, caimacamii ordonînd ispravnicilor județului Dîmbovița să ia măsurile ce se impun. Situația a fost rezolvată în favoarea mănăstirii, după cum reiese dintr-un document din 18 octombrie 1800⁴⁸.

Ocnă. Alături de alte bunuri, mănăstirea Dealu stăpînea și Ocna Mică de lingă Tîrgoviște. Pentru prima dată, aflăm că mănăstirea stăpînea Ocna Mică dintr-un document al lui Radu Mihnea, emis pe seama mănăstirii la 15 iunie 1612⁴⁹. Un alt document care se referă la același lucru este dat de Leon Tomșa, la 14 februarie 1630, arătînd că mănăstirea Dealu este închinată ca metoh al Ivironului, împreună cu toate avuțiile, inclusiv vama de la Ocna Mică⁵⁰. După această dată, Ocna Mică nu mai este amintită în documentele mănăstirii Dealu, ceea ce înseamnă că importanța ei a scăzut sau ocna a fost închisă.

Mănăstirea era scutită de asemenea de vama oilor și a porcilor. Astfel documentul din 17 noiembrie 1431 arată că Alexandru Aldea scutea satele Alexeeni și Răzvad de vama oilor și a porcilor⁵¹, iar Radu cel Frumos, în 1474, întărind mănăstirii bălțile Camenița și Soltava dă mănăstirii dreptul de a lua suhatul de porci și oi⁵². Același lucru îl face și documentul din 13 decembrie 1514, prin care Neagoe Basarab scutește mănăstirea

42. D.I.R. XVI, I, B, p. 91.

43. Ibidem, p. 103.

44. G. Potra, op. cit. p. 162.

45. Ibidem, p. 695.

46. Ibidem, p. 714.

47. Ibidem, p. 746.

48. Ibidem, p. 952.

49. Ibidem, p. 135.

50. Ibidem, p. 159.

51. D.I.R. XVI, I, B, p. 91.

52. Ibidem, p. 151.

de vama oilor și a porcilor⁵³.

Alte venituri. După cum se știe, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea domeniul boieresc și mănăstirea, destinat mai înainte să satisfacă necesitățile consumului local, produce acum cereale și alte bunuri pentru vînzarea lor pe piața internă și externă. Mijloacele folosite de boieri și mănăstiri pentru a-și procura cerealele necesare pieței, au fost extinderea marelui domeniu în dauna proprietății libere țărănești și creșterea rezervei feudale; ca urmare, țăranii dependenți erau obligați să presteze clacă pentru această rezervă, ale cărei produse aparțineau exclusiv stăpînului feudal⁵⁴. Rezerva feudală s-a dezvoltat și prin extinderea culturilor agricole pe pârțile de pămînt arabil rămase nedestelinite, sau care fuseseră mai înainte lucrate și apoi lăsate în paragină. Ca urmare a acestui fapt, stăpînul feudal, în cazul nostru mănăstirea Dealu, sustrăgea pentru folosul propriu părți ale moșiei, care mai înainte era pămînt comun întrebuintat de obștea dependentă ca pășune⁵⁵. Quantumul clăcii la care erau supuși rumânii mănăstirii Dealu nu apare în documente; de altfel, acest lucru era greu de realizat, pentru că nu fusese reglementat de stat. Ca urmare, cuantumul clăcii varia dela o moșie la alta, în funcție de voia stăpînului feudal. Cu alte cuvinte, claca fiind o caracteristică a rumânicii, iar rumânii fiind țărani aserviți, puteau să muncească pe an stăpînului feudal, un număr nelimitat de zile. Exploatarea țăranilor dependenți, numărul nelimitat de zile de clacă pe care aceștia trebuiau să le presteze, au dus de multe ori la împotriviri fâțișe față de stăpînul feudal. Astfel, la 6 iunie 1675, Ștefan Mihai Racoviță voievod dă ordin ispravnicului județului Dimbovița să cerceteze cazul sătenilor de pe moșia Dridu, a mănăstirii Dealu, care de trei ani nu au dat adetul cuvenit și nici clacă n-au făcut și să-i oblige a se supune⁵⁶. Un caz asemănător este amintit și de un document din 18 octombrie 1800, prin care ispravnicii județului Dimbovița aduc la cunoștința domnului rezultatul cercetărilor întreprinse în legătură cu pricina dintre egumenul mănăstirii și locuitorii din Ocnița, care nu vor să presteze claca pentru mănăstire⁵⁷. Dijma constituia altă formă a creșterii veniturilor marilor proprietari feudali (mînăstiri și boieri). În secolul XVII, dijma continua să se dea în natură. Deși nu există documente care să se refere la astfel de probleme, este de presupus că, așa cum procedau toți proprietarii funciari, proceda și mînăstirea Dealu. O altă formă a dijmii era și cea în produse. Neavînd pămînt, sau avînd pămînt

53. Ibidem, p. 103.

54. Istoria României, Buc. 1964, vol. III, p. 71.

55. V. Costăchel—Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII), Buc. 1957, p. 128.

56. G. Potra, op. cit. p. 752.

57. Ibidem, p. 952.

puțin, țărani șerbi erau obligați să ia în arendă de la feudal o parte din pământul acestuia, pentru a-l lucra, urmînd ca toamna să-i dea o parte din produse. Tot în acest timp, se pretindea și dijma în bani, care se generalizează odată cu secolul al XVIII-lea; acest lucru nu înseamnă însă că celelalte forme ale dijmei s-au exclus. Toate formele continuau să existe dar una dintre ele, la un anumit moment, se afla pe prim plan. După cum reiese din documente, mănăstirea Dealu a fost scutită de dijme față de domnie. Documentul din 13 decembrie 1514, ne arată că Neagoe Basarab a scutit de dijme mănăstirea Dealu pentru că a fost ridicată din temelie de tatăl său⁵⁸. Despre dijmă vorbește și documentul din 18 octombrie 1800, care se referă la faptul că țărani din Ocnița și din alte sate nu vor să mai plătească dijma cuvenită mănăstirii Dealu⁵⁹.

O altă sursă de venituri provenea și din scutirea de vamă, întrucît mănăstirea era ctitorie domnească. Documentul din 30 aprilie 1778 arată că Pană Filipescu vel-vornic, Scarlat vel-logofăt, Ion vel-stolnic și alții, din ordinul domnului, fac cercetări în legătură cu jalba egumenu-lui de la mănăstirea Dealu și arată că pe nedrept i s-a luat vamă pentru cercetele vindute la Tîrgul din Afară din București. Cercetînd cele spuse mai sus, domnul hotărăște ca vameșii să dea banii înapoi, pe care i-a luat ca vamă pentru cele două care cu griu, pentru că mănăstirea este ctitorie domnească⁶⁰.

Relațiile sociale pe domeniul mănăstirii Dealu sînt asemănătoare întregii Țări Românești.

În sec. al XVI-lea în Țările Române s-au produs importante schimbări economice și sociale care au influențat și relațiile dintre feudali și țărani.

La începutul sec. al XVII-lea criza financiară, intensificarea exploatarei turcești, marile cheltuieli legate de purtarea războaielor impuneau luarea unor măsuri grabnice. Boierimea constituia forța militară de bază a domniei și ea trebuia, deci, să aibă asigurate condițiile și veniturile necesare și în primul rînd brațele de muncă. În această situație singura cale care putea duce la ieșirea din criză o constituia legarea de ei a țăranilor, asigurîndu-se mai mult sau mai puțin permanența șerbilor pe moșiile feudalilor⁶¹.

Țăranii legați de glie se numesc rumîni, după cum reiese din legătura lui Mihai Viteazul. În sec. al XVII-lea exista convingerea generală a boierilor că rumîni sînt moșteniți de ei din moși, strămoși⁶².

58. D.I.R., XVI, I, B, p. 103.

59. G. Potra, op. cit. p. 952.

60. Ibidem, p. 793

61. V. Costăchel, op. cit., p. 128.

62. C.C. Giurescu, Studii de istorie socială, Buc. 1947, p. 18.

Constatarea acestei credințe la urmașii cei mai apropiați ai lui Mihai Viteazul, dintre care unii îi fuseseră contemporani, ar fi ea singură de ajuns ca să înlăture părerea că rumânia a fost introdusă în domnia lui.

Rumîinii aveau foarte multe obligații față de stăpînul moșiei. Astfel, rumîinii plăteau pentru delnița pe care o stăpîneau găleata, care se lua din griu, orz, fin, într-un cuvînt din toate bucatele. Rumîinii aveau și alte obligații. De exemplu, ei trebuiau să dea dijma din vin, stupi, să plătească dări pentru vite și altele. Dar cea mai mare obligație a lor o constituia claca, care era nelimitată, căci era nereglementată.

În feudalism, în toate țările române a existat o categorie socială aparte și anume cea a robilor, care erau așezați pe moșiile boierești, mănăstirești și domnești. De obicei, robii sînt țigani sau tătari, aceștia din urmă în special în Moldova. Robii mănăstirilor proveneau în cea mai mare parte din dania domnească. Aceste danii erau făcute în schimbul rugăciunilor călugărilor. Danii de robi făceau mănăstirilor și ctitorii și anumiți particulari. Robii se ocupau atît cu agricultura și creșterea vitelor/cît și cu meșteșugurile. Începînd cu sec. al XVII-lea robii sînt trecuți în acte cu precizarea meșteșugurilor de care se ocupă⁶³.

Documentele mănăstirii Dealu vorbesc despre țiganii pe care aceasta îi avea. Astfel, un document din 8 septembrie 1622 arată că mitropolitul Luca făcea un schimb de țigani cu mănăstirea Dealu⁶⁴.

Documentul din 14 februarie 1630 prin care Leon Tomșa închină mănăstirea ca metoh la mănăstirea Ivron vorbește și despre țiganii mănăstirii⁶⁵. De asemenea documentul din 17 iunie 1631 arată că Melenție, egumenul mănăstirii Dealu schimbă o țigancă cu Mihai al II-lea armaș⁶⁶.

Începînd cu sec. al XVIII-lea documentele emise pe seama mănăstirii Dealu vorbesc mai amănunțit despre aceste probleme. Astfel, documentul din 6 februarie 1715 arată că pan Pătrașcu, vătaful mitropoliei din Tîrgoviște/dă zapis de primire țigăncii Ilina de la mănăstirea Dealu, în schimbul țigăncii Calea a Mitropoliei care s-a căsătorit cu un țigan al mănăstirii Dealu⁶⁷.

Un document asemănător este și cel din 26 februarie 1799 care spune că Evstatie, egumenul mănăstirii Dealu dă economului Mitropoliei din Tîrgoviște o adeverință în care se arată că în locul unei fete de țigan a mitropoliei, Anuța, căsătorită cu un țigan al mănăstirii Dealu

63. V. Costăchel, op. cit. p. 157.

64. G. Potra, op. cit. p. 147.

65. Ibidem, p. 159.

66. Ibidem, p. 161.

67. Ibidem, p. 604

Negoia, mănăstirea dă o fată de țigan ce urmează a se căsători cu un țigan al mitropoliei ⁶⁸.

Conflictele mănăstirii Dealu cu alți feudali sau proprietari.

Fiind un mare proprietar feudal, mănăstirea Dealu a intrat în conflict cu alți feudali sau proprietari mai mici. Aceste conflicte ale mănăstirii au fost determinate de acapararea de către mănăstire a unor proprietăți ale vecinilor sau de acapararea unor proprietăți ale mănăstirii de către vecinii săi.

Astfel, după cum reiese dintr-un document din 8 august 1638, între mănăstirea Dealu și megieșii din Țița, județul Dîmbovița a fost un proces în urma căruia locuitorii satului renunță la muntele Brăteiu, în favoarea mănăstirii pentru că n-au putut jura în fața domnului că au drept de stăpînire asupra lui ⁶⁹.

Un document din 10 august 1638 se referă la același proces. Acest document arată că mănăstirea Dealu dă moșnenilor din Țița, zapis de stăpînire asupra muntelui Zănoaga, după judecata pe care au avut-o în fața divanului ⁷⁰.

După cum reiese din cele două documente se poate trage concluzia că mănăstirea Dealu și megieșii din Țița s-au judecat pentru cei doi munți și o parte și cealaltă dorind ca să aibă în stăpînire ambii munți. În urma judecății mănăstirea Dealu a obținut muntele Brăteiu iar locuitorii din Țița, muntele Zănoaga.

Despre același proces vorbește și un document din 24 iulie 1720 care spune că moșnenii din Țița dau egumenului Ioasaf de la mănăstirea Dealu un act care se referă la hotarele stabilite între muntele Zănoaga, proprietatea lor și muntele Brăteiu, proprietatea mănăstirii. Hotarele au fost stabilite astfel „în fruntea Lucăcescului, la crucea de piatră și de la cruce pe multe în jos spre Ialomița pînă în Piatra Arsă și din Piatra Arsă iar pe multe în jos pînă în gura văii Vărtolestii și pînă în capul piscului Mircii și spre apa Brăteului iar din crucea de piatră spre valea Brăteului, precum merge apa izvor pînă în Brătei ⁷¹.

Un alt proces a avut mănăstirea Dealu, cu clucerul Andronache Palada, care prin înșelăciune, ajutat fiind și de Methodie episcopul Buzăului, a luat în stăpînire o livadă și o vie, pe care acum o stăpînea Prohira, nora clucerului. În urma judecății, mănăstirea Dealu intră în posesia acestei livezi și vii de lîngă Țirgoviște ⁷².

Un document din 27 septembrie 1761 dat de Grigore mitropolitul Țării Românești, arată că între mănăstirea Dealu și mănăstirea Stelea a existat un conflict în legătură cu încălcarea hotarelor moșiei Popșa,

68. Ibidem, p. 926.

69. Ibidem, p. 190.

70. Ibidem, p. 191.

71. Ibidem, p. 612.

72. Ibidem, p. 707.

care aparținea mănăstirii Dealu, de mănăstirea Stelea. Mitropolitul dă carte de blestem orășenilor bătrâni din Tîrgoviște, Dimitrie Tănăsie, Ceaș Voicu și altor orășeni să mărturisească hotarele moșiei Popșa ⁷⁴.

O altă pricină de judecată a existat între mănăstirea Dealu și Ion Cupețul din Tîrgoviște pentru un loc care este sub poalele dealului. Locul era al mănăstirii cumpărat de Constantin Brîncoveanu de la Sărbul pentru a lărgi drumul ce merge la mănăstire, dar Ion Cupețul dorea ca locul să fie al său și al nepoților săi. Anghelache logofăt și Grigorașco vameșul, din ordinul clucerului Radu Cantacuzino, ispravnicul județului Dîmbovița rezolvă pricina în favoarea mănăstirii Dealu ⁷⁴.

Documentul din 16 octombrie 1779 arată că între mănăstire și Ion Vornicul a existat o neînțelegere în legătură cu hotarele unui loc de vie. Ion Vornicul a mutat piatra de hotar care despărțea via sa de moșia mănăstirii, în interiorul viei mănăstirii Dealu. Popa Neagoe și alte persoane din Tîrgoviște care cunoșteau hotarele au fost numiți de Ianache Herăscu, fost mare ban, și Scarlat, ispravnicul județului să rezolve pricina. În urma cercetării s-a dovedit că Ion Vornicul furase din pământul mănăstirii, mutînd piatra de hotar mai în interior ⁷⁵.

Documentele cercetate atestă că pînă la sfîrșitul secolului XVII rolul principal în efectuarea tranzacțiilor de vînzare-cumpărare l-a avut asprul de argint. Cîteva exemple sînt edificatoare în acest sens :

La începutul sec. XVI (1512-1521) Toma, județul orașului Tîrgoviște, întărește vînzarea unui loc și a unei pivnițe în oraș cu 5.000 de aspri ; la 31 septembrie 1529 Moise Voievod întărește Mitropoliei Tîrgoviște stăpînirea asupra satului Aninoasa, dăruit mai înainte de Basarab Voievod, care-l cumpărase de la Stoica cu 30.000 aspri ;¹ Alexandru al II-lea Mircea Voievod întărește unui grup de moșneni, la 7 octombrie

Mănăstirea Dealu a încălcat și ea hotarele altor moșii care nu-i aparțineau. Așa de exemplu, un document din 13 mai 1783 arată că Mihalcea văduva din județul Dîmbovița înaintează domnitorului o jalbă în care arată nedreptatea ce i se face de către mănăstire cu privire la moșia ce o are în acel județ precum și întîrzierea rezolvării acestei pricini ⁷⁶.

Desigur, în lucrarea de față nu ne-am propus să elucidăm toate problemele domeniului funciar al mănăstirii Dealu, ci numai aspectele mai importante, urmînd ca restul aspectelor să fie tratate pe viitor.

74. Ibidem, p. 765.

75. Ibidem, p. 795.

76. Ibidem, p. 810.